

Lan Thanh Hạc *Dendrobium suzukii*

BÙI XUÂN ĐĂNG

Tháng 7 vừa qua, Lê Trung Tín ở Bà Rịa có gửi cho chúng tôi bài *Dendrobium* rừng Việt Nam. Ngoài trừ những cây khá phổ thông như *Den. anosmum*, *Den. amabile* hay *Den. chrysotoxum* v.v... tôi rất vui mừng và tự hào về những cây lan đẹp đẽ, nhưng tiếc rằng ngàn dặm tha hương không được chính mắt nhìn thấy những cây lan lạ đẹp như: *Den. cruentum*, *Den. suzukii*, *Den. signature* và còn nhiều nữa. Xin cảm ơn người bạn trẻ đã cho tôi biết những điều mới lạ.

Đến khi sưu tầm và nghiên cứu những cây lan Việt Nam tôi thấy có khá nhiều nghi vấn, tỷ dụ như hai cây *Renanthera citrina* và *Renanthera annamensis* hình dáng và màu sắc y hệt như nhau. (Xin xem bài Nhận Diện Người Tinh). Rồi thì trường hợp của cây *Dendrobium falconeri*, tên Việt là Trúc măng, mà sách vở tài liệu ngoại quốc cho là cây này chỉ mọc ở Ấn Độ, Trung Quốc, Đài Loan mà thôi. Ngay cả Leonid Averyanov người đã lặn lội hầu hết khắp núi rừng Việt nam, tổng cộng trên 10 năm ròng rã, người được cho là rành rẽ nhất về hoa lan Việt nam cũng không nói đến, nhưng Nguyễn Phong, Nguyễn Phú Thịnh, Asa và một số bạn chơi lan ở Việt Nam (Dalatrose) xác nhận là cây lan này có mọc tại: Đắc Tô, Tumorong, Mường Hoong, Ngọc Lĩnh, Kon Tum, Quảng Nam và Quảng Bình.

Đến nay khi tìm hiểu về cây *Den. suzukii* lại có thêm nghi vấn khác, xin hãy xem phần nói về cây này của Lê Trung Tín:

THANH HẠC

Tên khoa học: *Dendrobium suzukii*. T.Yukawa 2002.

Là loài lan phát hiện ở Việt Nam, được người Nhật nhập về và đặt tên là *Dendrobium suzukii*, cánh hoa màu xanh ngọc, lưỡi sần sùi những hạt đỏ, hoa lâu tàn không hương, cây khó trồng. Thanh hạc *Dendrobium suzukii* - rất giống *Den. cruentum* nhưng khác ở chỗ, *Den. cruentum* có cánh hoa màu xanh nhạt hơn, lưỡi màu cam nhạt ít nhăn nheo như *Den. suzukii*. Phân bố ở vùng lạnh như Lâm Đồng, Đà Lạt.

THANH HẠC

Tên khoa học: *Dendrobium cruentum* Rchb. f.

Cánh hoa màu xanh ngọc, lưỡi sần sùi những hạt đỏ cam dọc theo phần góc sóng lưỡi. Phân bố ở vùng lạnh như Lâm Đồng, Đà Lạt. (Ảnh trên Website: Dalatrose).

Sau đây là 2 nghi vấn:

1. Việt Nam có cây *Dendrobium cruentum* và *Dendrobium zuzukii* hay không? Nếu có thì mọc ở đâu?
2. Cây *Dendrobium suzukii* là cây nguyên giống (specie) hay lai giống thiên tạo (natural hybrid)?
 - Trong Danh sách các giống lan của các quốc gia do Hiệp ước Quốc tế bảo vệ các giống thú hiếm quý (CITES Check List phần 1-2-3 năm 2002), Việt Nam không có *Dendrobium cruentum* và cũng không có *Den. suzukii*.
 - Các sách *Phong lan* của Trần Hợp, *Cây cỏ miền Nam* của Phạm Hoàng Hộ, *Slipper orchids of Việt nam* của Leonid Averyanov có liệt kê những giống lan ở Việt Nam cũng không thấy tên 2 cây lan này. Trong *Orchids of Indochina* của Seidenfaden, cũng không nói tới cây *Den. cruentum* mọc ở Đông dương.
 - Nhưng theo Internet Orchid Species Photo Encyclopedia (IOSPE), một Website khá có uy tín rất phong phú về hình ảnh và chi tiết của các giống lan, Việt Nam có cả 2 cây này nhưng lại nói như sau: *Dendrobium suzukii* rất giống với *Den. cruentum* nhưng hoa lớn hơn nhiều. Cây này hình như là một cây lai giống vì chưa từng thấy ở nơi hoang dã, nó đã được ghi nhận ở một vườn lan. (“It is very similar to *Den. cruentum* but the flowers are much larger. This orchid is most likely a hybrid as it has never been found in the wild, it was written up in a nursery.”)

Den. cruentum (Hình: IOSPE)

Den. suzukii (Hình: IOSPE)

- Trong danh sách về *Dendrobium* nguyên giống (specie) của Wikipedia cũng có tên *Den. suzukii*.
- Vườn thảo mộc Marie Selby tại Sarasota, Florida là nơi chuyên nhận diện, nghiên cứu và sưu tầm các giống lan, hiện có 6000 giống, chuyên gia (taxonomist) John Beckner cũng nói rằng đây là một cây nguyên giống.

Dendrobium suzukii “Peng Seng”

- Theo ODG, cây lan *Den. suzukii* ‘Peng Seng’ đã được Hội Hoa Lan Hoa Kỳ cấp chứng chỉ CBR (Certificate of Botanical Recognition). Chứng chỉ này cấp cho những cây nguyên giống lần đầu tiên được công nhận, chỉ chính thức hóa sau khi đã kiểm nghiệm DNA và đăng trên báo. Sau đó một chuyên gia về lan, Peter O’ Byrne đã dài giọng giải thích trên rằng cây *Den. suzukii* chỉ là một cây lai giống giữa *Den. cruentum* và *Den. tobaense* mà thôi. Sau đó hội Hoa lan Hoa kỳ đã công nhận với tên *Den. suzukii* do H&R Orchids tại Hạ Uy Di.

Den. suzukii ‘Belmont Highlands’

Nếu là một cây lai giống thiên tạo thì dù cho Thái Lan một nước láng giềng có cây *Den. cruentum* nhưng không có cây *Den. tobaense* thì làm sao có thể thụ phấn với cây *Den. tobaense* mọc ở Nam Dương được? Các nhà khoa học làm sao giải thích nguyên do. Họ chẳng là có bàn tay phù thủy của những lái buôn lan tạo dựng ra để moi tiền của những ai ham thích những của mới lạ.

Nghi vấn này chỉ có các bạn ở Việt Nam mới có thể giải đáp ôn thỏa và xác đáng hơn ai hết. Rừng Việt nam có 2 cây này hay không? Dù rằng nghi ngờ là không, nhưng tôi vẫn mong là có.

Nhưng ngày 20-9 năm 2004, Hội Hoa Lan Hoa Kỳ, chi bộ miền Trung Thái Bình Dương (AOS Pacific Central Judging Center) lại cấp chứng chỉ (CBR) cho cây lan *Den. suzukii* ‘Belmont Highlands’ do Walter M. Shinn với 2 hoa là một cây nguyên giống.

Như vậy cây *Den. suzukii* thực sự là cây nguyên giống hay cây lai giống? Người viết bài này đã gửi điện thư hỏi những nơi có thẩm quyền kể trên để xin xác nhận, nhưng thư gửi đã lâu vẫn chưa có câu trả lời, có lẽ vấn đề kiểm nghiệm DNA có điều gì phức tạp chăng?

Nếu là cây nguyên giống, vậy thì nó mọc ở nơi nào trên đất nước Việt Nam?

Dendrobium tobaense